

דבר העורכים

הגיליון השישה עשר של **דרך אגדה** מציע התבוננות במגוון סוגיות עקרוניות ונושאים פרטיים בספרות המדרש והאגדה. שלושה ממאמרי הקובץ הנוכחי מציעים דיונים פרשניים, טקסטואליים ותאולוגיים במדרשי חז"ל על פסוקי המקרא. במעבר לתלמוד הבבלי דן אחד המאמרים במימרה כמו-היסטורית של אחד החכמים, ושלושת המאמרים האחרים מייחדים דיון לסיפורי התלמוד: מפרשנות למחרוזת סיפורי מסעות, דרך דגם סיפורי לעימות רעיוני ועד לאמצעים פואטיים להצגת ביקורת אידאולוגית בעולמם של חכמים. דרשות מרובות על פרט אחד מעניין בסיפור מקראי עומדות במוקד מאמרו של **חנן גפני**. הפרט הוא כהות עינו של יצחק, והדרשות מציעות מגוון של השערות תאולוגיות ומוסריות הנוגעות לייסורים שפקדו אותו, באמצעות קריאה יצירתית ורבת דמיון. אך גפני מבקש להראות כי לכל אחת מהן יש עוגן טקסטואלי ממשי בלשון הכתוב. הוא טוען שעמידה על כך מסייעת להבחין בכישוריהם האומנותיים של חכמים ובעומק העיון הטקסטואלי שלהם, מעבר להגותם הפילוסופית.

מדרשי חז"ל על מעשי האבות מעסיקים גם את **יהונתן גיאת**. במוקד מאמרו הפעולה הדתית של קריאה בשם ה', שמדרשי האגדה קושרים אותה לרכוש הפרטי של האבות, כדי לבסס את התודעה שהאל הוא הבעלים של העולם כולו. על בסיס אפיונם של הדרשנים כמניידים דרשות ממקום למקום, גיאת מבקש לבחון את גלגולו של רעיון זה מדרשה הנוגעת לדמותו של אברהם למדרשים על יצחק ועל יעקב.

משה אופיר בוחן שש דרשות שמופיעות במסכת מגילה בתלמוד הבבלי, כדי להציג מהלך פרשני שמאיר את תפיסת הנס בסיפור מגילת אסתר לשיטתם של חכמי התלמוד. מהלך דרשני-פרשני זה מבקש ליצור לטעמו קשר תאולוגי בין אירועי המגילה לזמנם של האמוראים.

התפתחות התורה שבעל פה בארץ ישראל זוכה לתמצות במימרה קצרה של ריש לקיש בתלמוד הבבלי. **יעל שלוסברג** בוחנת את האמירה הזאת ורואה בה הצגה של נקודת מבט רחבה הנוגעת לאופני שימור המסורת והנחלתה, ומראה שבעל המימרה מפקיע במודע את הפן ההיסטורי של הדיון ומניח אותו בשדה האידאה התרבותית-רוחנית. מאמרה מסתיים באגדה ידועה שבה מגלה ריש לקיש איבה לחכם רבה בר בר חנה ובוחר לבקר דרכו את יהדות בבל, שהחמיצה הזדמנות לעלייה לארץ ישראל בימי עזרא.

אותה אגדה עצמה משמשת את **ירון זילברשטיין** כמפתח פרשני בהצעתו לסרטוט פרק אפשרי בביוגרפיה של רבה בר בר חנה. ניתוחה של מחרוזת הסיפורים הפנטסטיים המובאת בבבלי בבא בתרא, שרבים ניסו לפרשה, מעלה לשיטתו כי מדובר ביצירת ביוגרפיה רוחנית של החכם, שביסודה חוויית ההגירה. זו ביוגרפיה אישית, שנושאת מסרים גם לחברה היהודית בארץ ישראל ובבבל.

המתח הניצב במוקד מאמרו של **יהודה ברנדס** הוא זה שבין שתי ערים ובין שתי תת-תרבויות של יהדות בבל - זו שסביב ראש הגולה, וזו שסביב ראשי הישיבה. מלבד העמידה על טיבן של שתי האסכולות המיוצגות בסיפור מהתלמוד הבבלי הנדון במאמר, דגם העימות שהוא מזהה בו הוא בעיניו סיפור מפתח המביא לידי ביטוי מחלוקת יסודית בין שתי השקפות עולם ודרכי הנהגה ויוצר תשתית רעיונית-עקרונית להשלכותיה על מגוון תחומי החיים.

מאמרו של **שמואל פאוסט** דן באסטרטגיות לעיצובן של תפיסות המוצגות כחלופות לזרם הרעיוני המרכזי של החכמים, המגולם בדמות הגיבור של מעשי חכמים - חכם בית המדרש. דמויות משנה בסיפורים אלה, עם אמצעים פואטיים נוספים, כמו גם סוגות סיפוריות שגיבוריהן אחרים, משמשים לטענתו להצבת חלופה לדגם הבית-מדרשי, בפעולה של ביקורת עצמית. דיון זה עשוי לתרום למסקנות אשר לתפקידם החינוכי של מעשי חכמים בתלמוד הבבלי ולאופנים הספרותיים שננקטו לצורך זה.

אנו מקווים שמאמרי הקובץ יציגו לפני הקוראים זוויות ראייה נוספות מתוך מגוון דרכי לימודה של ספרות האגדה וייתנו בידי המעיינים בהם כלים חדשים וקריאות מחדשות בדרשות ובסיפוריהם של חכמים.

העורכים